

Кармадонова Тетяна Миколаївна

Старший науковий співробітник

ДУ «Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім.Г.М.Доброва»,

PhD, старший науковий співробітник

ВІДКРИТА НАУКА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

На сьогоднішній день наука відіграє величезну, дедалі більш значиму роль та визначає прогрес людства, вирішуючи його нагальні проблеми. Наукова комунікація в суспільстві є однією з умов створення, функціонування й розвитку науки. Дедалі більшого поширення набувають дискусії щодо проблем науки в сучасному інтернет-просторі.

8 жовтня 2022 року Уряд схвалив розпорядження «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» [1]. Мова йде про більш відкритий підхід до організації наукових процесів і поширення знань, націлений на розвиток співпраці між вченими та суспільством. Сама традиція відкритості лежить в основі науки. Ціла низка проєктів, що актуалізовані в парадигмі відкритої науки (відкриті архіви, бібліотеки та репозиторії, спеціалізовані соціальні мережі, бази даних і наукометричні сервіси) сприяли її розвитку. До зазначених сервісів, що надають актуальну інформацію за конкретними темами та надають можливість розміщення публікацій і результатів власних досліджень у відкритому доступі відносяться: ArXiv.org, SocArXiv, Altmetrics, Academia.edu, ResearchGate, Mendeley, Livejournal, MySpace, Facebook, OpenDOAR, SHERPA/RoMEO й SHERPA/JULIET [2]. Спеціалізовані соціальні мережі стають первинними майданчиками для залучення аудиторії, пошуку однодумців, підтримання зворотного зв'язку з читачами. Вони значно полегшують досягнення кінцевих цілей для розвитку та популяризації науки. Згадка на особистій сторінці може активізувати підписників та науковців та збільшити частоту переглядів наукового сайту.

«Відкрита наука» у найширшому розумінні має на меті зробити науковий процес більш відкритим і інклюзивним для всіх відповідних учасників. Є три основні складові відкритої науки: відкритий доступ до наукових публікацій та інформації; розширений доступ до даних досліджень; і більш широке залучення зацікавлених сторін з наукової спільноти та за її межами. Посилення цих трьох складових могло б підвищити ефективність і результативність науки, а також прискорити перетворення наукових результатів на інновації та соціально-економічні вигоди. Повна реалізація переваг відкритої науки потребує нової політики та ретельного балансування повноважень і стимулів, а

м. Одеса, 23 березня 2023 р.

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Трансформація українського суспільства в цифрову еру»

також довгострокових стратегічних інвестицій у цифрову інфраструктуру [3].

Цифровізація сприяє переходу до нової парадигми відкритої науки та впливає на всі етапи наукового процесу – від визначення порядку денного та експериментів до обміну знаннями та залучення громадськості. Вплив цифрових технологій очевидний у всіх галузях науки, адже сприяє прозорості та посилює взаємодію між наукою, бізнесом та суспільством.

Можливості цифрових технологій стають детермінантами переходу редакцій окремих наукових електронних журналів від моделі закритого допублікаційного рецензування до моделі відкритого постпублікаційного онлайн-рецензування. Відкрите онлайн-рецензування, яке передбачає створення на сайті електронного журналу постпублікаційних рецензій, доступних для перегляду не лише авторам наукових публікацій, а й усім читачам журналу, є прогресивною зарубіжною моделлю наукового рецензування, яка сприяє підвищенню якості наукової праці та заслуговує на впровадження у практику редакційної підготовки українських фахових часописів [4]. Таким чином, цифровізація створює нові можливості для рецензування, яке залишається основою процесу наукової публікації.

У деяких галузях, включаючи фізику та астрономію, існує традиція оприлюднювати результати онлайн для відкритого перегляду та коментарів перед офіційною публікацією, що може допомогти забезпечити якість, точність та відкритість наукового запису.

Важливу роль відіграють спеціалізовані майданчики для обговорення та перегляду наукових досліджень після публікації, тобто платформи для відкритої експертної оцінки. Такі як, наприклад: PubPeer, Journal club, Publons. Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють посилити прозорість, а зрештою і якість відкритого рецензування, забезпечуючи розширення кола рецензентів до числа усіх зацікавлених осіб.

Цифрові технології дозволяють здійснювати наукову діяльність з будь-якого куточка світу, проводити відеоконференції, презентації, лекції та семінари у режимі онлайн. Цифровізація не обмежується виключним використанням технологій, вона характеризується зміною набору практик та трансформацією наукових процесів.

Сучасна наука переживає глибокі структурні зміни, викликані появою цифрових технологій і комунікацій. Беручи до уваги історичний досвід успішних країн, які перебувають і розвиваються в умовах нестійкого миру та високої мобілізаційної готовності суспільства, необхідне «перезавантаження» системи вищої освіти і науки [5].

Різні галузі науки та організації знаходяться на різних етапах адаптації до відкритої науки в цифровому світі. Це надає можливості для взаємного навчання, обміну передовим досвідом і співпраці. Впровадження принципів відкритої науки повинно забезпечити кожного громадянина рівним доступом до інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС. Задля прискорення прогресу науки, ми повинні брати участь у відкритих наукових практиках і робити наші дослідження вільно доступними науковому співтовариству та широкій громадськості.

Список використаної літератури

1. Про затвердження національного плану щодо відкритої науки (Розпорядження України). № 892-р. (2022). Вилучено з <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennia-natsionalnoho-planu-shchodo-vidkrytoi-nauky-892-081022>
2. Носенко Ю.Г., Сухіх А.С. (2020). Відкрита наука в контексті побудови суспільства знань і цифрових перетворень європейського простору. Фізико-математична освіта, 4(26), 85-92.
3. The Digitalisation of Science, Technology and Innovation : Key Developments and Policies. (2020). Paris: OECD Publishing.
4. Женченко М.І. (2016). Нова модель рецензування наукових публікацій у цифровому середовищі. Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації, (1), 169-172.
5. Небрат В., Курбет О. (2022). Пропозиції до резолюції Конференції Вилучено із http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/До-резолюції_.pdf